

V i e n a 1 9 5 5

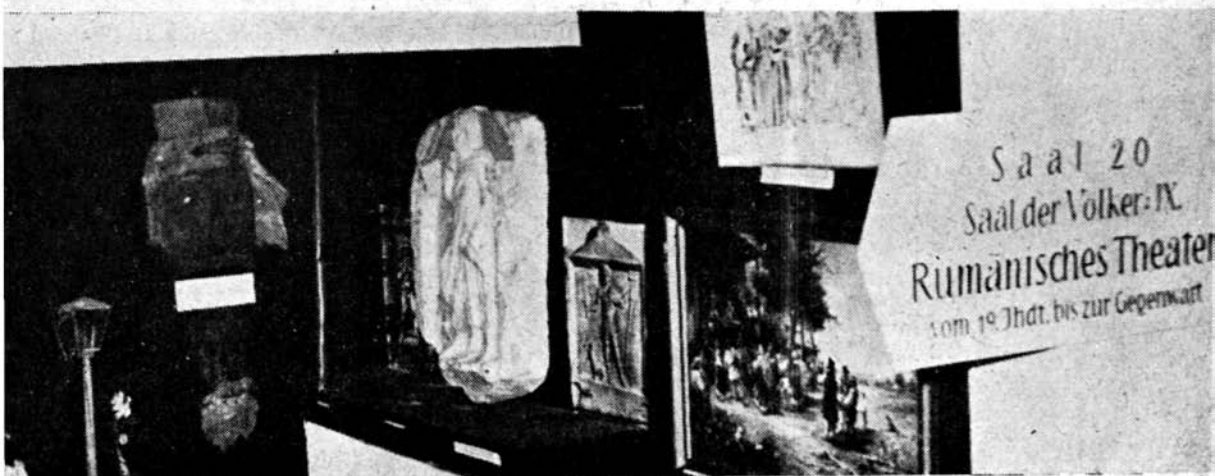
Astăzi, capitala Austriei nu reamintește Viena dintre cele două războaie mondiale decit prin edificiile, monumentele și arterele sale principale: Ringul, Opernstrasse, Kärtnerstrasse, Mariahilfstrasse, Favoritenstrasse și alte citeva cartiere, deși total schimbate ca aspect, și-au păstrat caracterul lor comercial.

Am cunoscut Viena pentru întâia oară în 1927. În următorii zece ani, am avut prilejul să o revăd foarte des în călătoriile mele estivale. Era un popas pe care nu-l ocoleam chiar cînd aveam puține zile de vacanță sau modeste mijloace bănești. Mă atrăgea nu numai farmecul, ci și nenumăratele ei manifestări artistice: concerte, spectacole de teatru, spectacole de operă, expoziții internaționale etc. Pe de altă parte, la începutul aceluia deceniu, Viena încă mai cînta și dansa. Dar cîntecul ei era cîntecul lebedei. Un popor virtuos fusese pînă la urmă robit! Austria înghițită prin Anschluss, iar Viena — oraș de cultură europeană, oraș al unei vechi tradiții muzicale și leagăn al marilor compozitori Mozart, Beethoven, Schubert, Schumann,

Brahms, Strauss, Lehar și, totodată, centru de atracție pentru mii și mii de artiști, muzicieni, oameni de știință și cultură — devenind un oraș de provincie al Germaniei hitleriste. Pe lingă celelalte nenorociri, grozăviile războiului îi aduseseră pierderea a două dintre cele mai importante edificii de cultură: la 12 martie 1944, cinci bombe explozive au lovit în plin Opera de Stat, iar altele Burgtheaterul. Bombele incendiare au desăvirșit distrugerea: efectul lor mistuitor nu a putut fi preîntîmpinat din pricina lipsei de apă.

Reînălțarea Operei de Stat a fost o grea problemă de reconstrucție pentru austrieci. Cu sprijinul armatei sovietice actuala clădire a fost construită pe baza proiectului măștrilor arhitecți van der Nüll și von Siccardsburg, deținători ai premiului întii la concursul inițiat în acest scop. Vechea clădire a Operei fusese construită în opt ani (1861—1869); Opera de azi a fost începută în mai 1945 și terminată în 1955, lucrările mergînd greu la început, pînă la alocarea sumelor respective. Reconstrucția a costat 300 milioane

Materiale privind teatrul românesc la Expoziția teatrului european 1955

de șilingi și a fost realizată după cerințele cele mai moderne ale arhitecturii: spațiul vechii clădiri a fost utilizat la maximum, scena a fost înzestrată cu cele mai perfecționate mijloace tehnice, interiorul a fost schimbat total, dar păstrind totuși ceva din vechea înfățișare. Același lucru se poate spune despre Burgtheater.

Pătrunzind în sala monumentală, pe care o mai văzusem pe timpul cind nu era încă terminată, am resimțit durerea pe care o simțisem cindva la Teatrul Național din Praga și la Teatrul Mare din Moscova: durerea pierderii pe care am suferit-o noi prin distrugerea scumpului nostru Teatru Național. N-aș putea spune că sala Teatrului nostru Național seamăna cu acestea; dar era la fel de impresionantă, deși era mult mai mică. Noua Operă din Viena are 1.800 de locuri pe scaune și 600 de locuri în picioare. Nu este în intenția mea de a descrie aici arhitectura sălii, foaieturile, scările monumentale, corpurile de luminat care fac să scapere mii de scinteie prin cristalele bizotate, candelabru care incinge plafonul ca un briu scinteietor de argint și din care lumina se cerne ca o boare poleind toaletele femeilor, fracurile și smochingurile bărbaților. În monumentalitatea ei, sala este de o simplitate plină de bun gust, care încintă ochiul. Roșul sobru de vișină putredă al tapiseriei lojilor constituie un fundal cald și odihnitor pe care se desprinde albul-vioriu al balustradelor lojilor discret ornamentate cu reliefuli aurite. În noua sa înfățișare sala Operei păstrează totuși ceva din farmecul celei vechi. M-a izbit însă în chip neplăcut faptul că în această sală nouă mai există încă locuri în picioare.

La spectacolul inaugural au participat oameni de artă din toate țările europene și de peste ocean. Printre marile personalități ale lumii muzicale, se afla compozitorul sovietic Șostakovici, care a stîrnit atenția tuturor. Tot cu acest prilej au sosit la Viena oameni politici, oameni de afaceri și călători excentrici, unii dintre ei veniți cu avioane personale. Evenimentul deschiderii Operei a fost filmat, transmis prin radio în aproape toate țările și retransmis prin televiziune. Vienezii de rînd au avut și ei spectacolul lor: s-au adunat în Piața Operei și au privit „protipendada” care participa la redeschiderea Operei lor dragi.

Dar redeschiderea Operei nu a fost singurul eveniment internațional important din ultimul timp în viața Vienei. După semnarea Tratatului de stat cu Austria, capitala acestei țări a găzduit și „Expoziția teatrului european 1955” (de la începuturile lui și pînă în zilele noastre).

La organizarea expoziției a lucrat, îndelung și temeinic, un comitet internațional, format din personalități ale căror nume constituia o chezașie a curentului puternic pornit să măture din calea lui antagonismul, vrăjmășia și lupta surdă dintre popoare. Universitatea din Viena, teatrele și bibliotecile vieneze în colaborare cu muzeele, bibliotecile și teatrele din lumea întreagă au izbutit să strîngă nenumărate documente de preț, tipărituri rare, piese de muzeu, manuscrise, costume, stampe și tablouri de valoare cu portretele autorilor dramatici și ale actorilor de seamă din toată Europa.

21 de țări, printre care și țara noastră, au contribuit la înfățișarea cît mai cuprinzătoare a teatrului european în cele 36 de săli ale Künstlerhaus-ului: clădire mare, așezată în Karlsplatz, între Handelsakademie și Musikverein, aproape de Schwarzenbergplatz și Stalinplatz, unde se înalță monumentul eroilor sovietici.

Cea dintîi sală este intitulată „Magia măștii”. Aranjată cu deosebit simț artistic, ea oglindește lumina tenebroasă a începuturilor teatrului european, cu corespondențe în aproape toate țările lumii.

Sala a doua înfățișează teatrul antic ale cărui începuturi premerg cu două milenii era noastră. O amplă documentație arată originile sacre ale teatrului european: cultul lui Dionysos, răspîdit în tot spațiul egeic. Nenumărate exponate autentice și reconstrucții în machetă stau mărturie a acestui lucru.

Urmează sălile teatrului religios, începînd din secolul al IX-lea și pînă în zilele noastre, cuprinzînd manuscrise din secolele XIII și XIV, schițe de decoruri și costume și fotografii înfățișînd unele scenarii moderne dintre cele două războaie mondiale.

În sala 5 se vede teatrul Renașterii, epocă salutăată cu bucurie de întreaga lume, deschizătoare de orizonturi după întunecatul ev gotic. Teatrul Renașterii, acest pilon al teatrului european modern —

este bogat reprezentat în expoziție: numeroase schițe de costume ale lui Leonardo da Vinci, prețioase tapițerii flamande din secolul al XVI-lea, un volum original al lucrării „De arhitectura” a lui Vitruvius, apărut în primă ediție italiană la Veneția în 1497.

Urmează două săli ale teatrului baroc din secolul al XVII-lea, epocă în care, prin indiscutabilele sale efecte de grandoare și strălucire, acest stil artistic ajunge uneori să rivalizeze cu teatrul Renașterii. Mărturie a acestei splendori sint costumele pentru tragedia „Il Solimano” de Prospero Bonarelli (Florența, 1619), realizate de Jacques Callot, precum și macheta Teatrului Farnese din Parma, cu cele 4500 de locuri, distrus în 1944 de bombele ucigătoare ale războiului. Stau alături schițele lui James Thornhill și ale lui Inigo Jones, cărțile lui Nicolo Sabbatini despre „Practica mașinărilor scenice” și lucrarea despre arhitectura teatrală în secolul al XVII-lea a lui Andrea Pozzo.

Sala 8 este sala dedicată Comediei dell'Arte, străjuită de un portret al lui Goldoni, executat în secolul al XVIII-lea. Arlechino, Pantalone, Graziano, Scaramouche sint reprezentați în sculptură, marmoră sau lemn policromat.

Urmează sala teatrului popular austriac, în care alături de portretele autorilor clasici Nestroy și Raymond, sint expuse 87 de obiecte interesante pentru cercetătorul atent care ține să cunoască viața teatrală austriacă de-a lungul timpurilor.

Sălii 10 i s-a dat o importanță deosebită, o prezentare festivă, deoarece adăpostea Comedia Franceză și Burgtheaterul, două mari instituții teatrale din Europa, care, față în față, se parafrazează și se răsfring una pe cealaltă, confruntându-și parcă valorile. În vitrine se văd manuscrise și tipărituri vechi în limbile greacă, ebraică, franceză, cehă etc. (remarc primele ediții ale lui Molière); schițe de decor și fotografii din activitatea Comediei Franceze în trecut și astăzi, crochiuri reprezentând pe Duplessis în „Dama cu camelii”, pe Clairon, Rachel și alte portrete de o deosebită valoare artistică. De cealaltă parte, Burgtheaterul din Viena prezintă, în afara tablourilor și busturilor marilor personalități artistice (poeți, scriitori, artiști, regizori) o sumă de machete totalizind aproape întregul repertoriu al

Burgului de la 1900 până la cel de al doilea război mondial.

Urmează sala teatrului englez care reflectă mișcarea teatrală în Anglia până la expresionism. O vitrină impozantă închide în ea ediții rare și facsimile din Shakespeare, Marlowe etc., portrete ale lui John Gielgud în: Romeo, Hamlet, în „Mult zgomot pentru nimic”, schițe și decoruri, machete reprezentind „Globe Theatre” în 1610 etc.

Urmează sălile teatrului german, ale teatrelor nordice (Danemarca, Finlanda și Suedia) cu mai puține exponate. Tot aici, R.P.F. Iugoslavia prezintă 28 de materiale, dintre care remarc decorurile lui Rendjanin, la piesa „Indrăgostiții”, pusă în scenă de Dusko Ristrici.

În sala 17, teatrul rus (așa este trecut în catalog) grupează pe un principiu muzeografic portretele marilor poeți, autori și actori, fotografii, manuscrise, tipărituri rare, ca „Nunta lui Figaro” tradusă și tipărită în limba rusă în 1787, „Othello” în 1808, „Faust” în 1844. Exponatele exprimă din plin marea tradiție a teatrului rus și influența sa până în centrul Europei. Schițele de decor ale baletelor lui Ciaikovski și Stravinski, reprezentate între anii 1910 și 1913, prezintă nu numai un interes documentar ci, îndeosebi, un mare interes artistic. În câteva exponate sugestive, se vede drumul străbătut de teatrul sovietic de la începuturile sale până în zilele noastre. Printre altele, „Prințesa Turandot”, jucată în primii ani de după Revoluție la Teatrul de Artă din Moscova. Decorurile piesei „Trenul blindat” de V. S. Ivanov, jucată la Teatrul de Artă din Moscova în 1927, oferă și astăzi o imagine realistă impresionantă. O sumă de fotografii prezintă grupuri și decoruri din diferite piese jucate de teatrele sovietice. Dintre ele, remarc aspecte din „Tinăra gardă”, pusă în scenă de Ohlopkov și schițele de decor pentru piesa lui Ostrovski „Fata fără zestre”, jucată în 1953 la Teatrul Stanislavski.

În următoarele trei săli expun țările de democrație populară: Polonia, Cehoslovacia și Bulgaria. Printre exponatele lor, care dovedesc un teatru cu preocupări serioase și de bun gust, se remarc tablourile și diagramele deosebit de interesante ce prezintă activitatea teatrului sătesc cehoslovac.

O vitrină din sala teatrului Renașterii (Expoziția teatrului european 1955)

În sala 20, între 15 și 25 noiembrie 1955, au fost expuse materiale privind teatrul românesc de la începutul secolului al XIX-lea și pînă în zilele noastre. În acest răstimp, noi am expus un material care a corespuns nivelului general al expoziției. Deși puține la număr, exponatele noastre au făcut un efect deosebit, atît prin sobrietatea și distincția aranjamentului, cît și prin conținutul lor care a vădit calitate și echilibru. Valoarea artistică a picturilor care înfățișează pe marii noștri artiști ai trecutului, Millo, Nottara, Demetriad, Lîvescu, Ion Brezeanu, Ion Petrescu, Petre Lîciu, precum și portretul Luciei Sturdrza Bulandra, executat de pictorul C. Baba, au reținut atenția vizitatorilor care s-au interesat în același timp de autorii portretelor și de personalitățile reprezentate. În vitrine au fost expuse fotografii din diverse piese, schițe de costume și decoruri, stampe, obiecte și busturi ale poezilor, dramaturgilor și actorilor de seamă ai trecutului, un material care ilustra în mod grăitor începuturile teatrului românesc.

Lipsurile expoziției noastre au constat în faptul că nu am izbutit să arătăm prin-

tr-un material documentar ilustrativ ce au reprezentat pentru Viena, ca și pentru teatrul european în general, Agatha Birsescu, considerată de austrieci ca una din marile personalități artistice ale capitalei lor, precum și alți actori romîni deveniți celebrități internaționale, de asemenea faptul că dintre figurile proeminente ale teatrului nostru de astăzi, nu am prezentat decît portretele artistului poporului Costache Antoniu, în rolul cetățeanului turmentat din „O scrisoare pierdută” de I. L. Caragiale, și al artistului emerit Ion Finteșteanu în Orgon din „Tartuffe” de Molière, în timp ce portretele artiștilor poporului Ion Mănolescu, N. Bălățeanu, Gh. Calboreanu, G. Vrăca au lipsit, iar Gh. Storin și V. Maximilian au fost prezenți numai prin două fotografii-portrete. Trebuie relevat însă că sala R.P.R. din cadrul Expoziției Internaționale de Teatru de la Viena s-a bucurat de un deosebit succes, fapt pentru care a fost solicitată și la Roma, unde în primăvara aceasta va avea loc o altă expoziție de teatru.

Concluzia care ni se impune nouă, oamenilor de teatru din R.P.R., în urma participării țării noastre la această expo-

ziste, este în primul rind necesitatea de a colecta material teatral, documente, în vederea creării unui important muzeu al teatrului românesc, așa cum există la Budapesta și la Viena, un muzeu care să oglindească pas cu pas dezvoltarea artei teatrale la noi, de la începuturile ei pînă în zilele noastre. Pentru aceasta teatrele ar trebui să aibă obligația de a strînge și păstra toate schițele de decor și de costume, de a comanda pictorilor și sculptorilor noștri valoroși tablouri ale marilor actori, lucru absolut necesar pentru păstrarea buneii tradiții existente.

Expoziția de la Viena a fost vizitată de circa 30.000 de oameni săptămînal. Vizitatorii au fost conduși de ghizi recrutați dintre asistenții și lectorii Institutului de Științe Teatrale din Viena, anume pregătiți pentru aceasta de către decanul Institutului, prof. Hans Kindermann, organizator și principal animator al expoziției.

Cu ocazia expoziției, am putut face cunoștință cu repertoriul teatrelor din Europa. Cei mai jucați dintre autorii clasici sînt: Molière, Goldoni, Schiller, Goethe, Cehov, Strindberg și Büchner. Dintre moderni remarc pe următorii: Lorca, Giraudoux, Anouilh, Bertholt Brecht (cu „Mutter Courage”), Jean Paul Sartre ș.a.

Dramaturgia americană este prezentă prin O'Neill cu „Vine vinzătorul de gheață”, cu Tennessee Williams a cărui piesă „Menajeria de sticlă” este jucată în mai toate țările nordice, cu Steinbeck, cu Thornton Wilder, Arthur Miller și Maxwell Anderson.

În ceea ce privește scenografia europeană de astăzi, ea prezintă aspecte variate și uneori destul de bizare: realismul degenerînd cîteodată în naturalism, în vreme ce noile forme ale expresionismului stau alături de vechi manifestări futuriste. Ca decoratori interesanți remarc pe vinezul Stefan Hlava, cu decorurile lui pentru „Don Carlos” (Burgtheater), pe Watckewitch, unul dintre cei mai apreciați scenografi din Europa, care face decoruri pentru operele și teatrele din Paris, Viena, Londra și Roma. Cunoscutul scenograf german Adolf Stern a rămas la simplism în expresia sa scenică, iar atunci cînd încearcă să se innoiască cade în formele unui expresionism învechit. Interesant, îndrăzneț, dar realist este decorul lui Perrotet la „Menajeria de sticlă” reprezentată

la Lucerna în 1951. La „Piccolo Teatro di Milano” scenograful Cortelacci atrage atenția prin felul în care și compune decorul cu elemente realiste și nedeformate.

Spectacolele pe care le-am văzut la Viena (la care numai cu greutate am obținut bilete, locurile fiind reținute cu mult înainte prin nenumărate agenții străine) au fost deosebit de interesante, în special spectacolele văzute la Staatsoper și la Burgtheater. Prețul unui loc de operă este în mediu de 400-500 de șilingi (costul a două perechi de pantofi).

Primul spectacol pe care l-am văzut a fost opera „Fidelio” dirijată de Karl Böhm, în decorurile lui Holzmeister și costumele lui Kipart. O orchestră admirabilă și un ansamblu de 200 de coriste și 100 de coriști impresionau prin calitatea omogenității lor muzicale, iar interpretii, prin măiestria lor, reușeau să se transpună în puritatea muzicală a difi-cilelor tipare beethoveniene. Din punct de vedere scenografic, spectacolul lăsa de dorit, prin costumele și decorurile sale veriste și neartistice.

„Don Giovanni” de Mozart, dirijat tot de Karl Böhm, a fost un spectacol unitar, mai realizat în totalitatea sa. În seara spectacolului, în holul de sus al Operei, o imensă coroană era depusă în amintirea Mariei Peritz, marea interpretă a Donnei Anna, pe care acum o joacă Lisa Della Casa. În rolul titular, George London, oaspete venit din Anglia, aduce o prețioasă contribuție distribuției. Inscenarea lui Joseph With, corectă și discretă, ajută partitura muzicală, susținîndu-i momentele dramatice. În acest spectacol, poporul este prezentat într-un conformism liniștitor, călduț, pentru burghezia din scaune.

Însă cel mai frumos spectacol de operă văzut la Viena a fost „Maeștrii cîntăreți din Nürnberg” de Richard Wagner. La pupitru, de data aceasta, a urcat Fritz Reiner. Regizorul Herbert Graf, într-o colaborare strînsă și armonioasă cu scenograful Robert Keutski, a realizat o inscenare care transpune într-un realism artistic impresionant viața, moravurile și preocupările maeștrilor cîntăreți din Nürnberg. Tehnicitatea modernă a scenei, cu toate posibilitățile sale, a intrat în funcțiune, dînd măreție decorului: interpretii cîntăreți s-au luat la întrecere pe scenă ca și în fabulația operei. Nici unul nu a fost mai pre-

jos decît celălalt și toți laolaltă au fost magistrali, întărind o dată mai mult renumele universal al Operei din Viena care, alături de Teatrul Mare din Moscova, Opera din Paris și Scala din Milano, face faima muzicii europene.

La Burgtheater am văzut „Don Carlos” de Schiller în regia lui Gielen, cu decorurile și costumele lui Stefan Hlava. În Filip al II-lea, Werner Krauss a realizat încă una din marile creații cu care ne obișnuise în trecut. Alături de el, un tânăr element excepțional, care după părerea mea va deveni unul din cei mai mari actori de limbă germană ai timpurilor noastre, Oscar Werner, a jucat rolul titular. „Don Carlos” a fost un spectacol de mari proporții, atît din punct de vedere al punerii în valoare a conținutului de idei, cît și din punct de vedere al forme artistice în care decoratorul a ilustrat Spania Inchiziției.

Un alt spectacol, „Der Verschwender” (Risipitorul) al clasicului austriac Ferdinand Raimund, în regia săracă, fără orizonturi, naivă și simplistă a lui Franz Reichter, a dat posibilitate unor actori ca Joseph Meinrad, Inge Konrade, Hermann Thimig și Raul Aslan să susțină o piesă bună, plină de conținut, poezie și umor.

La Josephstadttheater am văzut „Kean” de J. P. Sartre după Alexandre Dumas. Regia fără importanță a lui Hans Jaray a dat totuși prilej actorului Paul Hoff-

mann din Stuttgart, venit în reprezentație la Viena, să realizeze în mod interesant personajul lui Kean.

Ultimul spectacol pe care l-am văzut a fost opereta „Madame Pompadour” la Volksoper (muzica de Leo Fall) adaptată, pusă în scenă și interpretată de Alexander Pichler: un spectacol încântător și plin de atracție prin conținutul și realizarea sa.

Deși războiul a împiedicat în mare măsură mersul înainte al mișcării teatrale și muzicale vieneze, deși o bună parte din patrimoniul de cultură al Austriei a avut de suferit grave pierderi, totuși marea forță a tradiției a făcut ca o nouă pleiadă artistică să preia torța înaintașilor. Așa se poate explica faptul că, în toamna anului 1955, Viena a putut organiza și găzdui o manifestare de proporții și semnificația aceleia despre care am vorbit.

Căci Expoziția Internațională de Teatru de la Viena marchează fără îndoială un eveniment cultural de o deosebită importanță instructivă. Vizitînd-o, am luat cîntact cu unele valori teatrale ale Occidentului. În același timp, ea a fost un prilej de autentică afirmare artistică pentru țările din răsăritul Europei care au dovedit încă o dată înaltul nivel cultural al teatrului lor. Asemenea schimburi în planul valorilor sînt întotdeauna binevenite, răs-punzînd dorinței de pace și progres a tuturor popoarelor lumii.